

▶ **ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΑΛΑΙΟΣ**

▶ **ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΘΗΡΑΣ**

Ερμηνευτικό σχόλιο: θεσμικό πλαίσιο και διδακτική πράξη

▶ *Φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ* (Ηράκλειτος)

▶ *Ὁ ἄναξ, οὐτὸ μαντεῖόν ἐστι τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει ἀλλὰ σημαίνει* (Ηράκλειτος;)

Οι στόχοι της εισήγησης

- Να παρουσιαστεί συνοπτικά και να κατηγοριοποιηθεί συστηματικά **το θεσμικό πλαίσιο** και η φιλοσοφία της διδασκαλίας και της αξιολόγησης του μαθήματος της νεοελληνικής λογοτεχνίας της Γ' Λυκείου και ειδικότερα του ερμηνευτικού σχολίου
- Να αναδειχθούν **οι επιστημονικές και παιδαγωγικές αφετηρίες του ερμηνευτικού διαλόγου** και του ερμηνευτικού σχολίου, ώστε, αφενός, να ενταχθεί το τελευταίο στο πλαίσιο και το συγκείμενο που το παρήγαγε και, αφετέρου, οι διδακτικές παρεμβάσεις να διαθέτουν την κατάλληλη εγκυρότητα και τεκμηρίωση (και να μην μετατρέπονται σε απλή διεκπεραιωτική συμμόρφωση σε κανόνες και αθεμελίωτους αυτοσχεδιασμούς)
- Να αποτυπωθούν δυνατότητες και δυσχέρειες στη **μετάφραση της κανονιστικής θεωρίας σε διδακτική πράξη** με σκοπό τη θεραπεία των προβλημάτων της τελευταίας
- Να δημιουργηθούν ερεθίσματα για **διδακτικό αναστοχασμό**, δημιουργική συζήτηση μεταξύ των συναδέλφων, βασισμένη σε επιστημονική και παιδαγωγική γνώση και πείρα, βελτίωση των διδακτικών μας πρακτικών, εγκυρότερη αξιολόγηση του μαθητή στο ερμηνευτικό σχόλιο
- να αξιοποιηθούν ευκαιρίες **επαγγελματικής μας ανάπτυξης**, όπως ένα σεμινάριο, και μετεξέλιξης σε αναστοχαζόμενους επαγγελματίες και ερευνητές (Kemmis, 1997) από απλούς και εμπειρικούς διεκπεραιωτές αναλυτικών προγραμμάτων και κεντρικών αποφάσεων

Τα μέρη της εισήγησης

- Ο θεσμικός λόγος
- Η διδακτική πράξη

1. Ο θεσμικός, επιστημονικός και παιδαγωγικός λόγος (θεσμικά κείμενα που τέμνονται μεταξύ τους)

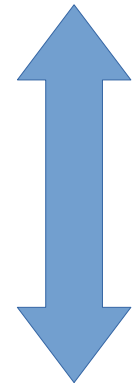
- ΠΣ 2019
- Διδακτικές οδηγίες 2021-2022

Το πρόγραμμα σπουδών του 2019. Ορισμός της λογοτεχνίας και του αντικειμένου της

- Η λογοτεχνία ορίζεται ως «λόγος για τον κόσμο» (Τοντόροφ) (ΠΣ, 2019:12), ως **πολλαπλή αναπαράσταση και νοηματοδότηση** του κόσμου μέσω της λογοτεχνικής γλώσσας.
- Αντικείμενο της λογοτεχνίας είναι μια **ανθρώπινη κατάσταση** που αποτυπώνει την εμπειρική σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο και «διαθλάται μέσα στην υπαινικτική και αμφίσημη λογοτεχνική γλώσσα» (ΠΣ, 2019: 14).

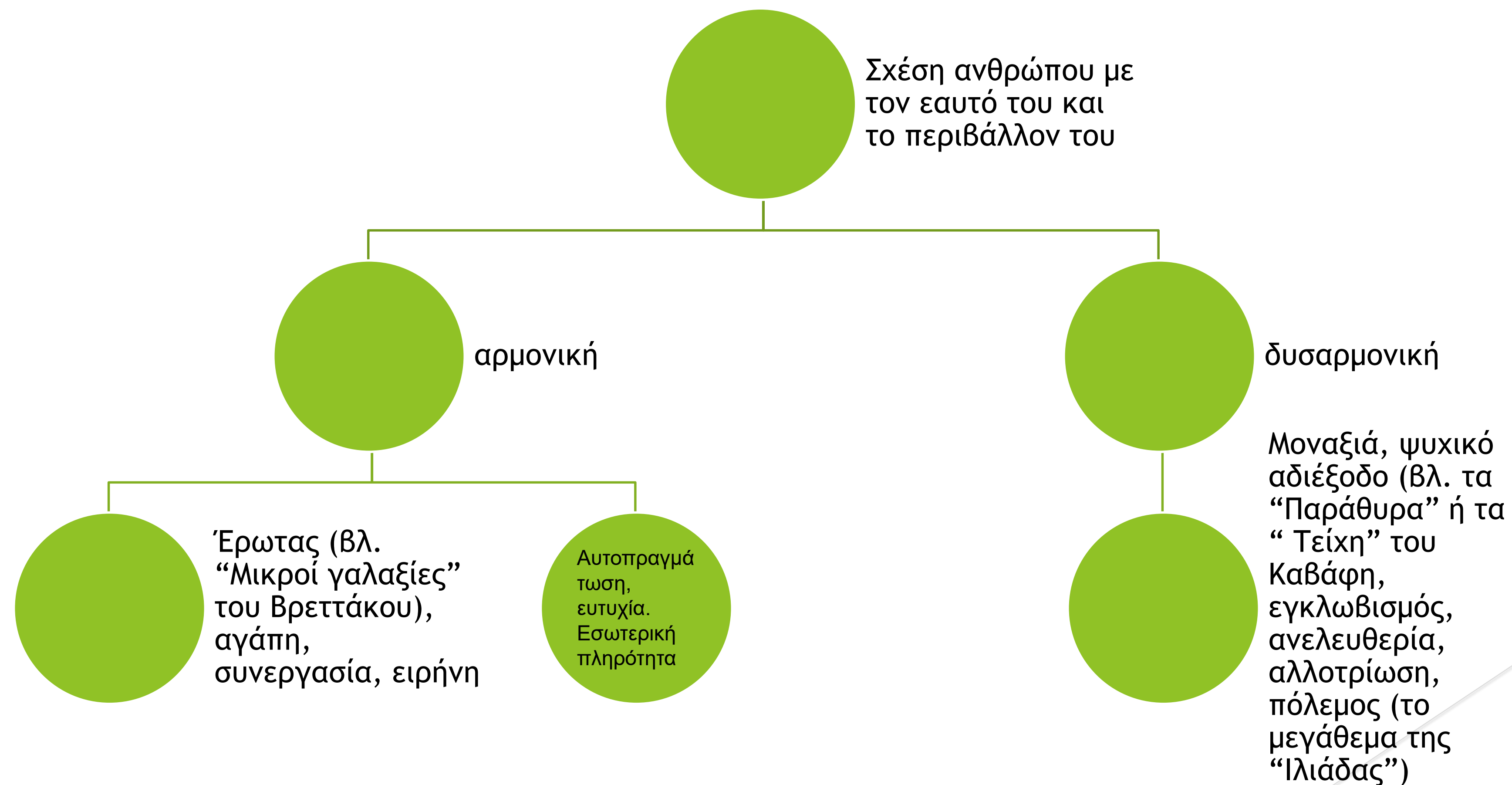
Η ανθρώπινη κατάσταση ως σχέση (με όρους αριστοτελικών κατηγοριών: πρὸς τι, ποιεῖν, πάσχειν)

- Ἄνθρωπος

- Εαυτός
- Περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό)

Το ποιόν της αμφίδρομης σχέσης ανθρώπου με τον εαυτό του και το περιβάλλον του (φυσικό, κοινωνικό, πολιτισμικό)

Οι συνεπαγωγές του ορισμού.

Οι δύο άξονες

- 1) Αναγνωστική προσέγγιση και διδακτική στόχευση που αναζητούν: (α) το τι αναπαριστά το λογοτεχνικό κείμενο (πραγματολογική αναφορά, παραπομπή στον κόσμο της πραγματικότητας, όπως την αντιλαμβανόμαστε μέσα από την καθημερινή εμπειρία και μέσω του γλωσσικού κώδικα), (β) το πώς το αναπαριστά (αισθητικές/ τεχνοτροπικές και γλωσσικές επιλογές, συχνά κρυπτικός, αμφίσημος και συνδηλωτικός λόγος). Παραδείγματα από τον Ελύτη:
  - *Με την πρώτη σταγόνα της βροχής σκοτώθηκε το καλοκαίρι.* (Πόσο διαφορετική είναι η περιγραφή μιας φθινοπωρινής μπόρας σε ένα μετεωρολογικό δελτίο και στο συγκεκριμένο στίχο!)
  - *Θεέ μου, πόσο μπλε ξοδεύεις για να μη σε βλέπουμε!* (το ίδιο διαφορετικά δηλώνεται ο θείος γνόφος των εκκλησιαστικών κειμένων)

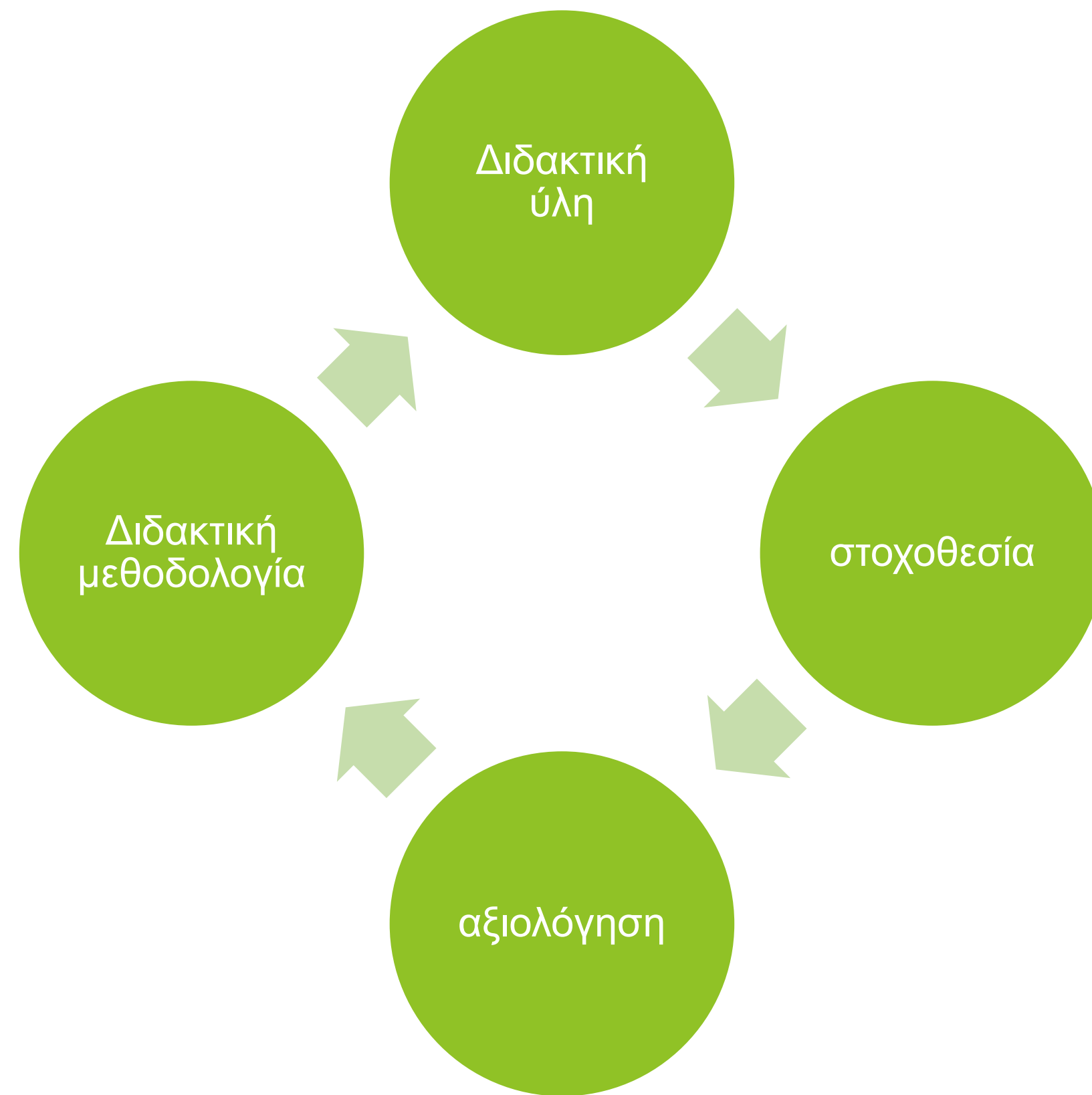

(2) Ένα πλαίσιο παιδαγωγικών και επιστημονικών αρχών που θα διέπουν τη λογοτεχνική ανάγνωση μέσα στην τάξη και θα την προσδιορίζουν ως: (α) δραστηριότητα **ανοιχτής και πλουραλιστικής πρόσληψης** του λογοτεχνικού κειμένου από το μαθητή με βάση το δικό του γνωστικό, βιωματικό και αξιακό απόθεμα (βλ. λογοτεχνικές θεωρίες της πρόσληψης, οι οποίες εστιάζουν στο ρόλο του αναγνώστη, πολυσημία λογοτεχνικού κειμένου), (β) πηγή ερεθισμάτων που προκαλούν ερωτήματα και πυροδοτούν έναν **ερμηνευτικό διάλογο** (βλ. απόψεις του Gadamer και παιδαγωγικές θεωρίες του κονστρουκτιβισμού και του Freire), στον οποίο μετατοπίζονται, διασταυρώνονται και συντίθενται ποικίλες ερμηνευτικές «φωνές», βασισμένες σε κειμενικούς δείκτες, (γ) διαδικασία που θα δίνει έμφαση στην **ιστορικότητα** όχι της παραγωγής του λογοτεχνικού έργου αλλά **της ανθρώπινης κατάστασης** που αυτό προβάλλει ως ξεχωριστή σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του σε μια ορισμένη ιστορική στιγμή και στη δυναμική επικοινωνία ανάμεσα στον κόσμο των κειμένων και τον παροντικό κόσμο του αναγνώστη (ΠΣ, 2019: 12-14).

Εξειδίκευση αξόνων: το τι, το προς τι, και το πώς της διδασκαλίας και της αξιολόγησης

- Ορισμός λογοτεχνικού αντικειμένου, διδακτικών σκοπών και μαθησιακών αποτελεσμάτων
- Οργάνωση περιεχομένων
- Ρόλος εκπαιδευτικού
- Αξιολόγηση
- Διασάφηση ορολογίας
- Διδακτική μεθοδολογία —> ερμηνευτικό σχόλιο

Η αλληλεξάρτηση

Διδακτικοί σκοποί (ΠΣ, 2019:14-15)

- Βιωματικός διάλογος των μαθητών με τα λογοτεχνικά κείμενα
- Συγκρότηση της υποκειμενικότητάς τους
- Απόκτηση αναγνωστικών δεξιοτήτων
- Έκφραση και διαπραγμάτευση ερμηνευτικών υποθέσεων
- Ανάδειξη της «ερμηνευτικής πολλαπλότητας»

Οργάνωση περιεχομένων (ΠΣ, 2019:17-18)

- Δίκτυα κειμένων (βλ. τα τρία δίκτυα του “Φακέλου υλικού”) με κοινό θέμα ή λογοτεχνικό μοτίβο (σύμφωνα με τη θεωρία της διαλογικότητας του Μπαχτίν), τα οποία θα επιλέγονται με κριτήρια το ενδιαφέρον, την επικαιρότητα, τη λογοτεχνική τους αξία, την ποικιλία ως προς την οπτική τους και την αναλογικότητα ως προς το λογοτεχνικό είδος που αντιπροσωπεύουν και την εθνική τους προέλευση

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού (ΠΣ, 2019:25-26)

- Κατάλληλη διαμόρφωση της σχολικής τάξης
- Δημιουργία θετικού παιδαγωγικού κλίματος
- Ενθάρρυνση των μαθητών να συμμετέχουν στον ερμηνευτικό διάλογο
- Σύνοψη και σύνθεση των μαθητικών απόψεων
- Αναγνώριση της προσφοράς κάθε μαθητή στην ερμηνευτική διαδικασία
- Αποδοχή της ποικιλίας των απόψεων
- Μη επιβολή της διδασκαλικής γνώμης και ερμηνείας
- Δημοκρατικό πνεύμα

Παιδαγωγικά συμπεράσματα I

- Προβολή **στόχων του γνωστικού** (γνώση, κατανόηση, ερμηνεία, ανάλυση, σύνθεση αποδεικτικού μικροκειμένου τεκμηρίωσης ενός κυρίαρχου θέματος και αξιολόγηση – βλ. ιεράρχηση θεμάτων του λογοτεχνικού κειμένου) **και του συναισθηματικού τομέα της ταξινόμιας του Bloom**, έκφραση της υποκειμενικότητας ως προς την πρόσληψη του λογοτεχνικού κειμένου, διαμόρφωση αξιών μέσα από την προσωπική τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο (αξιολόγηση της στάσης του ποιητικού υποκειμένου)
- Υιοθέτηση **κονστρουκτιβιστών θεωριών της μάθησης** (διυποκειμενική κατάκτηση της γνώσης, συνεχής οικοδόμηση της νέας γνώσης πάνω στην παλιά, βλ. **κοινωνικό εποικοδομισμό** του Vygotsky και **κοινωνική μάθηση** του Bandura) και εγκατάλειψη των παραδοσιακών μπιχεβιοριστικών (δάσκαλος- αυθεντία, κάτοχος της μίας αλήθειας)
- Πριμοδότηση **διαλογικών μορφών διδασκαλίας** (κατευθυνόμενος και παρωθητικός διάλογος)

Παιδαγωγικά συμπεράσματα II

- Δυνατότητα χρησιμοποίησης σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων (**διερευνητικής, ανακαλυπτικής, problem-solving**) που απορρέουν από την αντιμετώπιση του λογοτεχνικού έργου ως **αινίγματος και προβλήματος προς επίλυση** σε συνδυασμό με την **ερμηνευτική** και την **αναλυτικοσυνθετική μέθοδο** (ανάλυση του κειμένου στα δομικά του συστατικά- κειμενικούς δείκτες μορφής και περιεχομένου και ανασύνθεση, ανάλυση οργανωτικών αρχών -λ.χ. το θέμα οργανώνει τα επιμέρους στοιχεία ενός λογοτεχνικού κειμένου-, σύνθεση και ανασύνθεση στοιχείων στο ερμηνευτικό σχόλιο) και τη **συγκριτική μέθοδο** (σύγκριση ομόθεμων λογοτεχνικών κειμένων, διαπίστωση συγκλίσεων και αποκλίσεων ως προς τον τρόπο προσέγγισης του κοινού θέματος)
- Αξιοποίηση των **διδακτικών αρχών της συνολικότητας** (το κείμενο ως δομημένο όλον), **της βιωματικότητας** και της **σύνδεσης με την πραγματικότητα** (της ζωής και των γνώσεων, των βιωμάτων και των ενδιαφερόντων των μαθητών)
- Αξιοποίηση ποικίλου **εποπτικού υλικού** (κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο, μελοποιημένων ποιημάτων, λογοτεχνικών αναγνώσεων)
- Αντιστοιχία ανάμεσα στις επιστημονικές παραδοχές (το κείμενο ως πεδίο υποκειμενικής πρόσληψης) και τη διδακτική μεθοδολογία (επιλογή στόχων, μορφών, μεθόδων και μέσων διδασκαλίας που ενισχύουν την **αυτενέργεια** και αξιοποιούν τη **φυσική περιέργεια** και την **τεχνολογική σκευή** (βλ. γνώσεις πληροφορικής) των μαθητών)

Αξιολόγηση (ΠΣ, 2019:26-27)

- Έμφαση στη διαμορφωτική της εκδοχή με στόχο τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας και της μαθητικής επίδοσης μέσα από την παρατήρηση της διδασκαλίας και την αξιοποίηση μαθητικών εργασιών, τεστ και δραστηριοτήτων αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης

Διασάφηση ορολογίας

- Αναγνωστικές δεξιότητες και οδηγίες
- Αναπαράσταση
- Ερώτημα/ θέμα για συζήτηση
- Διαλογικότητα
- Δομή
- Λογοτεχνικά γένη και είδη
- Πρόσληψη/ ερμηνεία
- Ύφος
- Χαρακτήρας/ δραματικό πρόσωπο

Διδακτική μεθοδολογία ερμηνευτικού διαλόγου (ΠΣ, 2019:19-23)

- Κύριες φάσεις: α) αρχική κατανόηση, β) κυρίως διάλογος, που θα επεκτείνεται και θα εμβαθύνεται στην πορεία του μαθήματος, γ) ολοκλήρωση της διδασκαλίας.
- Στην τελευταία αυτή ερμηνευτική φάση εντάσσεται το ερμηνευτικό σχόλιο.

Η διδακτική πορεία

Αρχική
κατανόηση

Ερμηνευτικό
σχόλιο

Κυρίως
διάλογος

Ερμηνευτικό σχόλιο. Ορισμός (ΠΣ, 2019:22-23)

- Το ερμηνευτικό σχόλιο ορίζεται ως **μαθητική εργασία** που λαμβάνει χώρα μετά το πέρας της ερμηνευτικής προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου μέσα στην τάξη, συνίσταται στην προβολή κάποιου **βασικού ερωτήματος** που θέτει το κείμενο, ποικίλλει ως προς την **έκταση** (την εξαιρέσει των εξεταστικών παραδειγμάτων) και την απαιτητικότητά της και, συνακόλουθα, το χώρο πραγματοποίησής της (την τάξη ή το σπίτι), αποσκοπεί στην **ανασύνθεση** του προηγηθέντος ερμηνευτικού διαλόγου (πάλι με εξαίρεση το εξεταστικό παράδειγμα) και στην **επέκταση** της υποκειμενικής έκφρασης του μαθητή σε σχέση με το λογοτεχνικό κείμενο και συνιστά δείκτη επίτευξης των σκοπών του μαθήματος της λογοτεχνίας

Υποκειμενικότητα, διυποκειμενικότητα και αντικειμενικότητα, ερμηνεία και παρερμηνεία

- Σύνθεση **υποκειμενικότητας** (επιλογή θέματος, έκφραση προσωπικής άποψης) και **αντικειμενικότητας** (κειμενικοί δείκτες, μέσω των οποίων οριοθετείται η ερμηνεία και αποφεύγεται η παρερμηνεία)(Δ. Πάνου)
- **Διυποκειμενική** κατασκευή του νοήματος στην τάξη
- Πορεία από τους κειμενικούς δείκτες/ κειμενικά σήματα στη διατύπωση του θέματος και των ερωτημάτων που απορρέουν από αυτό, από το **ειδικό** (λ.χ. έναν αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα/τύπο) στο **γενικό**, από το **μέρος** στο **όλον** (το θέμα μπορεί να θεωρηθεί ένα είδος αφαιρετικής **γενίκευσης** και **συνεκδοχής**)

Το ερμηνευτικό σχόλιο ως γνωστική διαδικασία συσχέτισμού των κειμενικών δεικτών, αναζήτησης οργανωτικής αρχής/ θέματος, γενίκευσης/ επαγωγικής καθολίκευσης και εννοιολόγησης των επιμέρους και ως τελικό κειμενικό προϊόν με γλωσσική ορθοέπεια, ενότητα, συνοχή και αλληλουχία

Κειμενικοί
δείκτες

θέμα

ερώτημα

Κειμενικοί δείκτες (Νεοελληνική Λογοτεχνία, Δίκτυο κειμένων, σελ. 196)

Λογοτεχνικό γένος (ποίηση, πεζογραφία, θέατρο) και είδος (μυθιστόρημα, νουβέλα, διήγημα)

Γλωσσικές επιλογές (λεξιλόγιο, γραμματικοί χρόνοι, εγκλίσεις, ρηματικά πρόσωπα, στίξη, σχήματα λόγου, ευθύς και πλάγιος λόγος, ύφος)

Αφηγηματικοί τρόποι (αφήγηση, περιγραφή, διάλογος, εσωτερικός μονόλογος, αφηγηματικό σχόλιο)

Αφηγηματικές τεχνικές (αφηγητής αυτοδιηγητικός ή ετεροδιηγητικός, αναδρομική, προδρομική, επαναληπτική και θαμιστική αφήγηση, επιβράδυνση, επιτάχυνση, σκηνή, εστίαση μηδενική, εσωτερική, εξωτερική -)

Δομή/ (στροφές, μέτρο, πλοκή, δράση των ηρώων)

Χαρακτήρες/ πρόσωπα [κύρια, δευτερεύοντα, σχέσεις, όψη, διάνοια (ιδέες, σκέψεις) και ήθος (επιθυμίες, συναισθήματα, κίνητρα, αξίες, στάσεις]

τίτλος

Με πορτοκαλί τονίζονται τα πιο καίριας σημασίας κατά τη γνώμη μας

Δείγμα ερμηνευτικού σχολίου από το βιβλίο Λογοτεχνία-Δίκτυα κειμένων Γ' Λυκείου

• Ερμηνευτικό σχόλιο

Το κύριο θέμα του Φουραντάν του Θανάση Βαλτινού είναι, κατά τη γνώμη μου, τι μπορεί να οδηγήσει μια μητέρα στην πιο αποτρόπαιη πράξη, **την «εν ψυχρώ»** («εθόλωσε το μυαλό μου ... το ράδιο έλεγε τις ειδήσεις ... έβαλα στα παιδιά μου να φάνε... πήρα ένα μπουκαλάκι [...] Φουραντάν και έριξα λίγο στο πιάτο... το έφαγε όλο») **δολοφονία** της (εγκυμονούσας εν προκειμένω) κόρης της.

Η ίδια **η διαλογική/θεατρική δομή του κειμένου** που συνιστά ουσιαστικά μια ανάκριση (τι έγινε και γιατί;) με έκανε να επιλέξω αυτό το θέμα. Ποιες αιτίες λοιπόν οδήγησαν τη συγκεκριμένη μητέρα στην επιλογή να διαχειριστεί με αυτόν τον τρόπο το πρόβλημά της; **Το ίδιο το κείμενο μάς δίνει τα εξής στοιχεία:** 1. Ο θυμός της μάνας με την κόρη της Σταυρούλα για την εγκυμοσύνη και την απόκρυψή της. 2. Το κοινωνικό πλαίσιο/το χωριό, το «σκάνδαλο» που θα προέκυπτε. 3. Ο φόβος της κοινωνικής κατακραυγής/η ντροπή και για τα υπόλοιπα παιδιά της. 4. Η απόγνωση: « Ό,τι έκανα το έκανα, γιατί η Ρούλα με είχε φέρει σε απόγνωση». 5. **Η προσωπική ιστορία της μάνας:** Ο αγώνας που έδωσε σε όλη της τη ζωή για να αναθρέψει, χήρα από τα τριάντα εφτά της, πέντε παιδιά δουλεύοντας όλη μέρα. Βλέπουμε, λοιπόν, πως η πρόταξη των κοινωνικών συμβάσεων και απαιτήσεων έναντι της οικογενειακής φροντίδας (μην ξεχνάμε πως η μητέρα δεν προστάτευσε καν επαρκώς την κόρη της από τον κουνιάδο της που την ατίμασε) που οδηγεί στην ή προκαλείται από την έλλειψη αγάπης, απογυμνώνουν τη μητέρα από κάθε συναίσθημα που θα μπορούσε να αποτρέψει την πράξη της. Μέχρι και στην τελική της απολογία προς «τον Θεό, τα παιδιά (της) και τους ανθρώπους» δικαιολογείται για τη δολοφονία αλλά δεν δείχνει πραγματική μετάνοια. Παραμένει συναισθηματικά αποστασιοποιημένη και νομίζω πως, αν μπορούσε να γυρίσει πίσω, θα το ξαναέκανε.

• Θέμα

- Κειμενικοί δείκτες
- Παράθεση χωρίων
- Κατανόηση και ερμηνεία
- Προσωπική γνώμη/ υπόθεση

Χρήσιμο βιβλίο επεξήγησης των κειμενικών δεικτών

- Παρίσης Ιωάννης και Παρίσης Νικήτας, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*. Ινστιτούτο Τεχνολογίας υπολογιστών και εκδόσεων “Διόφαντος”.
- Πρόσβαση στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/760/22-0043-02_Lexiko-Logotechikon-Oron_Gymnasiou-Lykeiou/

Δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργηθούν και να ενισχυθούν

- Προσεκτικές **αναγνώσεις** του λογοτεχνικού κειμένου
- Τήρηση **σημειώσεων** σε σχέση με τους κειμενικούς δείκτες (τι «λέει», πώς το «λέει» και γιατί το «λέει» έτσι το κείμενο)
- Παρατήρηση του κειμένου στο **σύνολο** και τις **λεπτομέρειές** του και ανίχνευση των σχέσεων μέρους-όλου
- Διατύπωση **ερμηνευτικών υποθέσεων** και ενδοκειμενική τους τεκμηρίωση
- **Κειμενικές δεξιότητες** (συγγραφή μικροκειμένου με όλες τις αρετές της παραγράφου)

Οι διδακτικές οδηγίες για τη νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία Γ' λυκείου για το σχολικό έτος 2021-2022. Άξονες:

- Πηγές κειμένων και δραστηριοτήτων
- Διδακτική μεθοδολογία
- Αξιολόγηση ερμηνευτικού σχολίου
- Δυνατές εκφωνήσεις για το ερμηνευτικό σχόλιο

Πηγές κειμένων και δραστηριοτήτων (ΟΔ, 2021:11-12)

- Διδακτικά βιβλία
- Φάκελος υλικού
- Εγκριμένα ή προτεινόμενα ψηφιακά αποθετήρια
- Υλικό που επιλέγει ο διδάσκων

Διδακτική μεθοδολογία (ΟΔ, 2019:15-16)

- Βαρύτητα κατά τη διδασκαλία στο ίδιο το λογοτεχνικό κείμενο και τον αποδέκτη του (το μαθητή) και λιγότερο στο περιεχόμενο και το συγκείμενό του
- Παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου σε γραπτές εξετάσεις: (α) ειδολογικός καθορισμός (έκταση 100-150 ή 150-200 λέξεις, ανάπτυξη του βασικού θέματος κατά την κρίση των μαθητών, τεκμηρίωση με αναφορά σε συναφείς κειμενικούς δείκτες, υποκειμενική αλλά τεκμηριωμένη πρόσληψη του λογοτεχνικού κειμένου), (β) ενδεικτική πορεία για τη συγγραφή ερμηνευτικού σχολίου (εντοπισμός θέματος, καταγραφή και αξιολόγηση της βαρύτητας των ερωτημάτων που απορρέουν από το επιλεγέν θέμα, τεκμηρίωση της επιλογής θέματος με αναφορές στο κείμενο)
- Διδασκόμενα κείμενα (τουλάχιστον 15-20, κριτήρια: ειδολογική ποικιλία, συνομιλία με τους πέντε θεματικούς άξονες της νεοελληνικής γλώσσας, χρησιμοποίηση του λογοτεχνικού κειμένου ως **αφόρμησης** για τη διδασκαλία μιας διδακτικής ενότητας, εμπλουτισμός με εισαγωγικό σημείωμα και υποσημειώσεις ανάλογα με τις δυσκολίες κατανόησης)

Αξιολόγηση του ερμηνευτικού σχολίου (ΟΔ, 2019:19, 35)

- Συνολική αποτίμηση, συνεκτίμηση κατανόησης και ερμηνείας, κειμενικών δεικτών και συγκειμένου του λογοτεχνικού κειμένου, οργάνωσης και γλωσσικής έκφρασης του ερμηνευτικού σχολίου σε τέσσερις ποσοτικές και ποιοτικές κλίμακες: 01-04, 05-08, 09-12, 13-15 στα εξής πεδία:
- (Α) **σαφήνεια στη διατύπωση του θέματος** ως αποτέλεσμα της προσωπικής ανταπόκρισης του μαθητή/ της μαθήτριας στο λογοτεχνικό κείμενο και της κατανόησης «των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου»
- (Β) επάρκεια στην **τεκμηρίωση του θέματος** με παραπομπές στο κείμενο
- (Γ) **συνάφεια** των κειμενικών δεικτών με το θέμα
- (Δ) **αλληλουχία, συνοχή και λεξιλόγιο** του ερμηνευτικού σχολίου

Διατύπωση ερωτήματος για το ερμηνευτικό σχόλιο (ΟΔ, 2019:20). Δομικά συστατικά.

- Αναφορά θέματος ή απόφαση ως προς τη σημαντικότητα κάποιου θέματος
- Τεκμηρίωση θέματος με κειμενικούς δείκτες (μπορεί να ζητείται και συγκεκριμένος αριθμός κειμενικών δεικτών)
- Διατύπωση προσωπικής θέσης ως προς το ερώτημα που θέτει το κείμενο
- Εστίαση σε μέρος του κειμένου (λ.χ. στροφή ή ορισμένους στίχους ενός ποιήματος, βλ. πανελλαδικές Ιουνίου 2021) και συσχετισμός με το υπόλοιπο κείμενο
- Τεκμηρίωση μιας γενικής κρίσης για το λογοτεχνικό κείμενο

2. Η διδακτική πράξη

Η επιλογή κειμένων

- Η συμμόρφωση της διδασκαλίας στο εξεταστικό παράδειγμα
- Μικρής έκτασης κείμενα
- Συμβατότητα α) με τις πρότερες γνώσεις των μαθητών (π.χ. από τη διδασκαλία κειμένων του ίδιου συγγραφέα σε προηγούμενες τάξεις, στοιχείων αφηγηματολογίας και τεχνοτροπικών ρευμάτων), τα ενδιαφέροντα και το προσληπτικό επίπεδο των μαθητών, β) τους θεματικούς άξονες της νεοελληνικής γλώσσας
- Δυνατότητα λογοτεχνικών μικροκειμένων να συγκροτήσουν κειμενικά δίκτυα
- Ειδολογική και αισθητική ποικιλία της λογοτεχνίας (αναλογική διδασκαλία ποιητικών και πεζών κειμένων)

Διδασκαλία του γλωσσαρίου όρων του σχολικού βιβλίου

- Σκοπός όχι η αποστήθιση αλλά η κατανόηση των όρων και η αξιοποίησή τους στην ερμηνεία των κειμένων
- Ανάγκη για την αποφυγή της άκριτης μεταφοράς μεταγλωσσικών όρων στα μαθητικά γραπτά

Οι συνθήκες συγγραφής του ερμηνευτικού σχολίου

- Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας και τους ερμηνευτικού διαλόγου → δυνατότητα του μαθητή να στηρίξει το κείμενό του στην ερμηνευτική εργασία που προηγήθηκε και διευκόλυνση του καθηγητή να αξιολογήσει τη διδασκαλία του
- Χωρίς πρότερη προετοιμασία του μαθητή και διδασκαλία σε εξεταστικές δοκιμασίες → χρονικός περιορισμός, μείωση του βαθμού δυσκολίας του λογοτεχνικού κειμένου

Αξιολόγηση ερμηνευτικού σχολίου

Δυσκολίες στη βαθμολόγηση των ερμηνευτικών σχολίων (μεγάλες βαθμολογικές αποκλίσεις)

- **Εξ υποκειμένου (σε σχέση με τον αξιολογητή)**

- υποκειμενικός τρόπος πρόσληψης λογοτεχνικού κειμένου από τον καθηγητή

- διαφοροποίηση ως προς την ερμηνεία των αξιολογικών κριτηρίων

- απόκλιση ως προς τις προσδοκίες και τις απαιτήσεις σε σχέση με την απόδοση των μαθητών (“αυστηρότητα” ή “επιείκεια”)

- **Εξ αντικειμένου (σε σχέση με το αξιολογούμενο αντικείμενο και τα κριτήρια αξιολόγησης)**

- διατύπωση αξιολογικών κριτηρίων (λ. χ. γενικόλογoi χαρακτηρισμοί, όπως “πολύ καλό”, “καλό” επίπεδο κατανόησης, “επαρκής” κατανόηση ή αναγνώριση συγγραφικών επιλογών ή παρουσίαση της ερμηνευτικής εκδοχής)

- διαφοροποίηση οδηγιών στα κατά τόπους βαθμολογικά κέντρα

- πολυσημία λογοτεχνικού κειμένου (απαντήσεις ανοικτού τύπου)

Παράγοντες που επηρεάζουν δυσμενώς τη μαθητική απόδοση στο ερμηνευτικό σχόλιο

- Δυσκολία του ίδιου του λογοτεχνικού κειμένου
- Χαμηλός βαθμός μαθητικής δεκτικότητας ή/και περιορισμένος γλωσσικός κώδικας
- Ασάφεια της διδασκαλίας
- Πρότερες πρακτικές προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου (νοηματική απόδοση, αποπλαισιωμένη αναφορά εκφραστικών σχημάτων, αισθητική ανάλυση με κυρίαρχο βιογραφικό και αισθητικό προσανατολισμό)

Συνήθη μαθητικά λάθη

- Παράλειψη ή προβληματική (επιγραμματική, ασαφής, γενικόλογη ή περιπτωσιακή) διατύπωση του **θέματος** του ερμηνευτικού σχολίου (ενίοτε προβάλλονται περισσότερα του ενός θέματα)
- Επιλογή θεμάτων, τα οποία, επειδή δεν είναι **κυρίαρχα**, δεν δύνανται να τεκμηριωθούν επαρκώς από τους κειμενικούς δείκτες του κειμένου (πρόβλημα ιεράρχησης και τεκμηρίωσης)
- Απουσία ή περιορισμένη αναφορά και ποικιλία **κειμενικών δεικτών**
- Ασυμβατότητα **κειμενικών δεικτών** με το θέμα που επέλεξε ο μαθητής, απλή παράθεση/ συσσώρευση κειμενικών δεικτών, άσχετων με το θέμα
- Προβληματική **συνοχή και συνεκτικότητα**, βασισμένη σε ένα τυπικό προσθετικό και γραμμικό σχήμα (αρχικά- έπειτα/ επίσης-τέλος) (σε μερικές περιπτώσεις παρατίθενται συνειρμικά σκόρπιες σκέψεις)

Μαθητικά λάθη II

- Ανεπαρκές **λεξιλόγιο**, που δεν επιτρέπει να φωτιστεί επαρκώς το ιδεολογικό, συναισθηματικό και αισθητικό τοπίο του κειμένου
- Διατύπωση **προσωπικής θέσης** άσχετης με το θέμα που έχει επιλέξει ο μαθητής
- Σύγκυση ανάμεσα στο **συγγραφέα** και τον **αφηγητή/ ομιλητή** του κειμένου
- Εστίαση στην **προθετικότητα** του συγγραφέα και το **αισθητικό αποτέλεσμα** του κειμένου και όχι στην προσωπική ανάγνωση του μαθητή
- Αποσπασματική πρόσληψη του κειμένου ή/ και εμφανής **παρανόηση** (αυθαίρετες ερμηνείες που δεν μπορούν να στηριχτούν σε ενδοκειμενικά realia)
- Ευθύγραμμη αναδιήγηση ή περίληψη της **πλοκής** του κειμένου (σύγκυση κειμενικών ειδών, μη αξιοποίηση της αφαιρετικής σκέψης, βλ. Piaget)
- Υπέρβαση του **ορίου των λέξεων**

Τι μπορούμε να κάνουμε ως δάσκαλοι;

- Παροχή σαφών οδηγιών ως προς τη φυσιολογία, τη δομή, το περιεχόμενο και την έκταση και τη μεθοδολογία συγγραφής του ερμηνευτικού σχολίου (**δηλωτική και διαδικαστική γνώση**)
- Μελέτη **δειγμάτων** ερμηνευτικών σχολίων που παραθέτει το σχολικό βιβλίο των “Δικτύων κειμένων” της Λογοτεχνίας της Γ΄ Λυκείου
- Επιλογή κατάλληλων **ερωτήσεων** κατά τον ερμηνευτικό διάλογο (που δεν εμπεριέχουν την απάντηση και δεν επιβάλλουν ορισμένη ερμηνεία, αλλά προσφέρουν ερεθίσματα για την προαγωγή και εμβάθυνση του ερμηνευτικού διαλόγου μέσα από την διερεύνηση κειμενικών δεικτών, όπως π.χ. “ποιος μιλάει μέσα στο κείμενο, για ποιον ή τι μιλάει, τι σκέπτεται ο βασικός ήρωας, πώς νιώθει, τι κάνει, πώς σχετίζεται με τους άλλους, πώς αξιολογείται η συμπεριφορά του μέσα στο κείμενο και από εσάς, τι θα κάνατε στη θέση του, πώς εκφράζεται το χ ή το ψ, πώς λειτουργεί λ.χ. μια αντίθεση ή/και μια μεταφορά ή παρομοίωση, πώς μας βοηθάει ο τίτλος να κατανοήσουμε το θέμα ;”)
- Αξιοποίηση των διαδικασιών **γνωστικής σύγκρουσης και μεταγνώσης**
- Διερεύνηση και αναδόμηση των **νοητικών κατασκευών και αναπαραστάσεων** των μαθητών (τι αντιλαμβάνεται κάθε μαθητής σε σχέση με το λογοτεχνικό κείμενο ανάλογα με το γνωστικό και πολιτισμικό του απόθεμα και πώς το κωδικοποιεί νοητικά και εννοιολογικά)

Συνέχεια

- Εστίαση στο ερμηνευτικό σχόλιο όχι μόνο ως **τελικό προϊόν** αλλά και ως **διαδικασία** οικοδόμησης του νοήματος
- Αναστοχασμός και αναθεώρηση των διδακτικών μας στρατηγικών
- Αναλυτική επισήμανση των σφαλμάτων κατά τη διόρθωση των μαθητικών γραπτών και αξιοποίησή τους ως ανατροφοδοτικών εργαλείων στη διδασκαλία (**παιδαγωγική διαχείριση του λάθους**)
- Συχνή άσκηση των μαθητών στη συγγραφή ερμηνευτικού σχολίου σε λογοτεχνικά κείμενα **διαβαθμισμένης δυσκολίας**
- Αξιολόγηση ερμηνευτικών σχολίων μέσα στην τάξη με τη συμμετοχή όλων των μαθητών (**ετεροαξιολόγηση**)
- Συμπλήρωση ερωτηματολογίων **αυτοαξιολόγησης** (βλ. παρακάτω)

Ενδεικτικά ερωτήματα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης

- Διατυπώνεται με σαφήνεια και πληρότητα το κυρίαρχο θέμα του λογοτεχνικού κειμένου;
- Τεκμηριώνεται η θεματική επιλογή με αρκετούς και ποικίλους κειμενικούς δείκτες;
- Συνδέονται οι κειμενικοί δείκτες με το θέμα;
- Παρουσιάζει το ερμηνευτικό σχόλιο συνοχή και συνεκτικότητα;
- Έχουν κατανοηθεί επαρκώς οι ιδέες και το συναισθηματικό κλίμα του κειμένου ή διαβάζεται το κείμενο αποσπασματικά και με παρανοήσεις;

Ερωτήματα II

- Είναι η άρτια η γλωσσική μορφή (μορφοσυντακτική, λεξιλογική, σημασιολογική και υφολογική) του ερμηνευτικού σχολίου;
- Εκφράζεται προσωπική τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο, ακόμη και όταν αυτό δεν ζητείται από την εκφώνηση του θέματος;
- Ακολουθούνται οι κειμενικές συμβάσεις του ερμηνευτικού σχολίου (ως προς το περιεχόμενο, τη δομή και τη μορφή) ή παρατηρείται απόκλιση προς την αναδιήγηση, την περίληψη, την αισθητική ανάλυση και γενικά διαφορετικά κειμενικά είδη
- Κινείται το ερμηνευτικό σχόλιο μέσα στο ζητούμενο όριο λέξεων;

Ανακεφαλαίωση

- ❑ Το ερμηνευτικό σχόλιο ως διδακτικό αντικείμενο, μαθητική εργασία και αξιολογικό μέσο στο μάθημα της λογοτεχνίας πρέπει να κατανοηθεί και να ερμηνευτεί σε σχέση με το θεσμικό, επιστημονικό και παιδαγωγικό του **συγκείμενο**
- ❑ Δομείται αδρομερώς πάνω στο **σχήμα** θέμα-κειμενικοί δείκτες-προσωπική ανταπόκριση
- ❑ Οικοδομείται πάνω στις πρότερες γνώσεις των μαθητών (για κείμενα, συγγραφείς, αφηγηματικές τεχνικές κλπ.) και στην ερμηνευτική εργασία μέσα στην τάξη
- ❑ Συνδέεται με την απόκτηση αναγνωστικών και συγγραφικών **δεξιοτήτων**
- ❑ Συνιστά απόληξη του **ερμηνευτικού διαλόγου** ή σε εξεταστικές δοκιμασίες εσωτερικεύεται ως **αυτοδιάλογος**
- ❑ Αντανακλά το εύρος των δυνατών ερμηνευτικών προσεγγίσεων
- ❑ Προϋποθέτει **μαθητοκεντρικές διδακτικές πρακτικές** που προάγουν την αυτενέργεια και το δημοκρατικό διάλογο των μαθητών
- ❑ Συμβάλλει στην ανάπτυξη της **υποκειμενικότητας** και στην ελεύθερη έκφραση των μαθητών
- ❑ Συνδυάζει την υποκειμενικότητα της πρόσληψης με την **αντικειμενικότητα** της τεκμηρίωσης
- ❑ Αξιολογείται **ολιστικά**
- ❑ Συνιστά δείκτη, αφενός, της ποιότητας του διαλόγου των μαθητών με το κείμενο, τους συμμαθητές τους και το δάσκαλο, και, αφετέρου, της **αποτελεσματικότητας** της διδασκαλίας

► ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΉ ΣΑΣ!

